

Administrativa uppgifter

Kommun: Växjö

Objekt: F.d. vårdhem på Stora Vallen, Växjö. Stadsäga 1786

Byggnadsminne: Nej

q-märkt enligt PBL: Nej

Inom riksintresse: Nej

Inom fornminne: Nej. Gränsar dock till boplatssområde RAÄ Växjö: 175:1

Skyddsrum: Nej

Ärende: Antikvariskt utlåtande med anledning av planerad rivning

Beställare: Smarta Hem

Utförare: 1:e antikvarie Samuel Palmblad. Sakkunnig kulturvärden (KUL)

Fotograf: Samuel Palmblad om inget annat anges

Kulturparkens rapportnummer:

Inledning

Undertecknad har getts uppdraget att författa ett antikvariskt utlåtande rörande det gamla vårdhemmet på Stora Vallen. Nuvarande ägare köpte fastigheten för omkring tio år sedan av det kommunala fastighetsbolaget Vöfab. Avsikten var då att riva byggnaden och exploatera tomten. En rad utredningar har därefter genomförts för att undersöka möjligheten att realisera planerna, exempelvis sol- och ekologistudier. Fastigheten ligger i direkt anslutning till ett naturreservat samt Söderleden.

I samband med rivningsansökan meddelade kommunen att ett antikvariskt utlåtande även måste inhämtas. Undertecknad har utfört fält- och arkivstudier samt träffat berörd fastighetsägare.

Historisk bakgrund

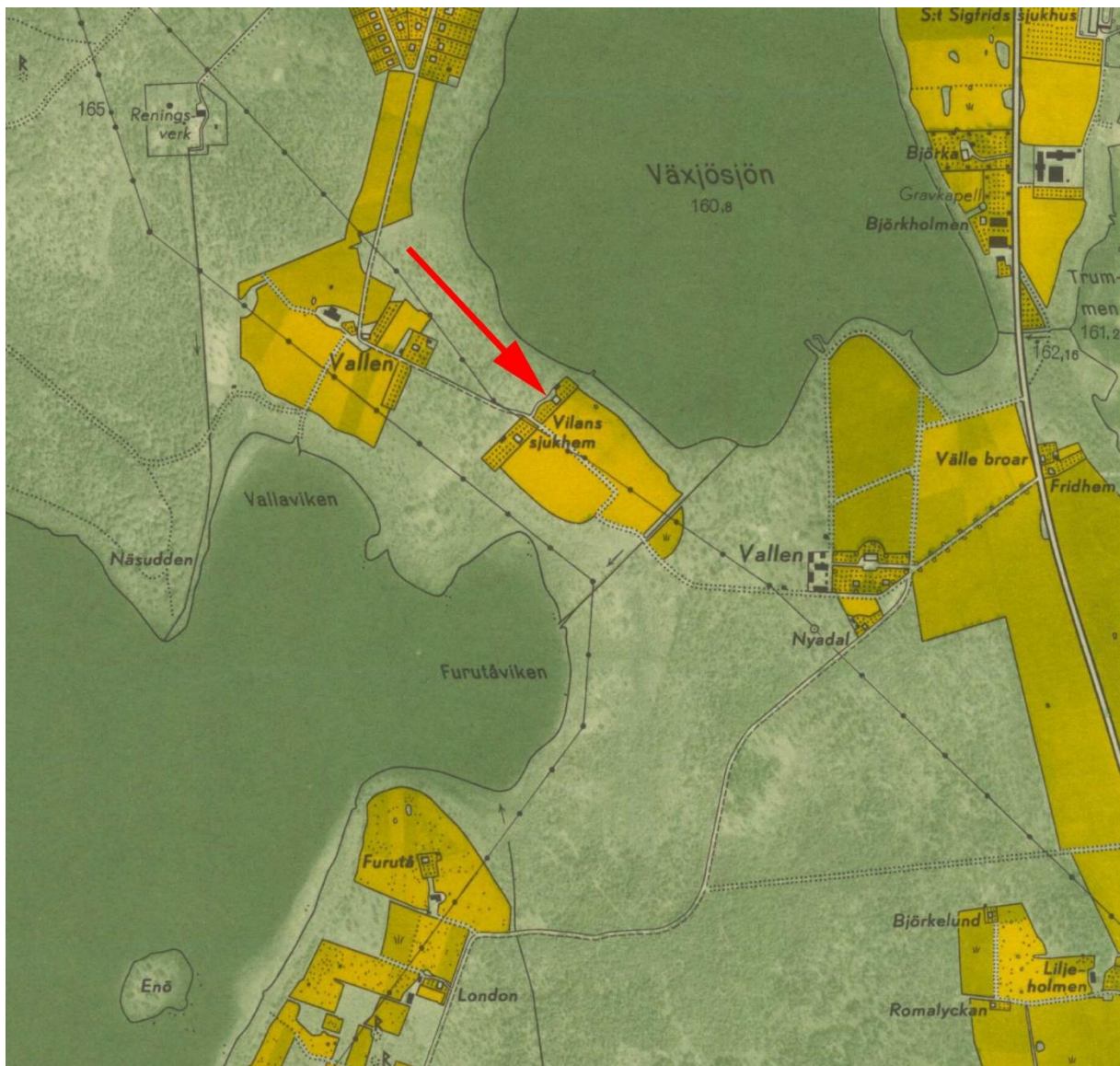
Det har varit svårt att sammanställa ett historiskt grundmaterial. Vissa angivna uppgifter bygger på muntliga källor vilket kräver ett källkritiskt förhållningssätt. Utlåtandets tidsbegränsning möjliggör samtidigt inga fördjupade studier.

I april 1912 presenterade Teodor Hallberg i Stockholm *Ritning till värme och vattenledning för sjukhem å Stora Vallen invid Växjö*. Här redovisas element, rördragningar och avlopp. Vem som ritade själva byggnaden har inte kunnat fastställas. Några ursprungliga fasadritningar har inte återfunnits. 1912-års planritningar tydliggör att den ursprungliga volymen bevarats samt betydande delar av planlösningen. Troligtvis var det en överskötare på S:t Sigfrids sjukhus som tog initiativet att starta ett privat vårdhem och platsen han valde var genomtänkt. På det lövskogsklädda näset som delar Växjösjön och Södra Bergundasjön, med utsikt mot Växjö domkyrka rakt norrut, började han bygga. Markerna hade tillhört Telestads by och den vid tomtgränsen liggande stenmuren utgjorde samtidigt gräns mellan Växjö stad och Växjö landsförsamling.

Vårdhemmet blev ett klassiskt blickfång vid Växjösjöns södra ände. För växjöbor som blickade ut över sjön fanns under lång tid ingen annan bebyggelse att vila blicken på. För vårdbehövande fanns både enkel- och dubbelrum samt tilltagna gemensamhetsytor. Efter några år valde ägaren att expandera och 1925 färdigställdes en ny stor byggnad på näsets södra sida, den välrenommerade arkitekten Paul Boberg stod för ritningarna.

Under 1960-talet tycks vårdverksamheten upphöra och båda byggnaderna omvandlades till privat boende. Enligt uppgift som inte verifierats exproprierades senare 1912-års vårdboende när den nya

Söderleden projekterades. Möjligen justerades vägens sträckning för uppenbarligen undveks rivning. Efter kommunens övertagande har en rad olika föreningar huserat i lokalerna. Från 1992 huserar en Waldorfskola i huset varvid diverse föreningsverksamheter upphör. Efter 1995 blir inriktningen förskola under ledning av föräldrakooperativet Vallen. Samma år byggs badrum och kök om. Närheten till den hårt trafikerade Söderleden bedömdes problematisk. Verksamhetsinriktningen krävde nu vissa tillgänglighetsåtgärder och förbättrat brandskydd samt interiöra omgestaltningar men trots allt har byggnaden bevarat sin ursprungskaraktär.

Den ekonomiska kartan från tiden kring 1950. Pilen anger det gamla sjukhemmet. Valet av plats är intressant, ett näs mellan två sjöar. Mitt emellan de båda vårdhemsbyggnaderna gick en äldre färdväg. Här låg även gränsen mellan Växjö stad och Växjö landsförsamling. Idag är området synnerligen attraktivt med omfattande exploateringar i närheten. Lantmäteriet

Flygfoto taget under 1970-talets första hälft. Dragningen av Söderleden inverkade drastiskt på närmiljön. Förutom en alltmer intensiv trafik hamnade byggnaden (röd cirkel) dessutom i ett än mer iögonfallande läge. Lantmäteriet

Byggnadens exteriör

Här följer en övergripande redogörelse av byggnadens nuvarande exteriör samt vilka förändringar som genomförts.

Stomme: Troligtvis en plankkonstruktion. Putsad stengrund.

Tak: Vinkelställd huskropp med sadeltak. Taktäckningen utgörs av betongpannor vilka inte är ursprungliga. Dekorativa taktassar.

Fasad: Profilerad liggande fasspontpanel målad i en gul kulör. Bedömningen är att panelen överlag är ursprunglig. Gavelröstena har stående panel.

Fönster: Ospröjsade treluftsfönster med T-post och enkla foder. Fönsterbågarna är kopplade och troligtvis insatta på 1940-50-talen. De passar in men ursprungsfönster bör ha varit försedda med någon form av spröjsindelning. Bågar och foder är vitmålade. Möjligen kan entréhallens spröjsade glasparti vara ursprungligt men där glasytor bytts ut.

Ytterdörr: Helvit modern dörr med glasad överdel. Sidoentrén mot öster har en helt slät dörr av modernt snitt.

Antikvariska värden

De interiöra miljöer som gavs möjlighet att besöka är i sammanhanget ointressanta och helt präglade av moderna ytskikt. Tillhörande trädgård består av lekytor vilka tillkom i samband med 1990-talets skol- och förskoleverksamhet. Utmed tomtgräns står resliga lövträd som är viktiga för naturmiljön och den omedelbara kopplingen till naturreservatet men av den äldre trädgårdsanläggningen återstår inget av värde.

Vad gäller själva huskroppen är det viktigt att betona att *byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av*

byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad. Den kursiva delen är hämtad från Boverkets rekommendationer. När sjukhemmet uppfördes 1912 fanns knappt någon bebyggelse i närområdet och byggnaden blev med tiden ett välbekant blickfång utmed Växjösjön. Otvivelaktigt besitter därför fastigheten ett högt miljöskapande värde där hävdvunna siktlinjer kan åberopas. Den omfattande exploatering som realiserades på 2010-talet invid södra/östra tomtgränsen har dock i grunden förändrat landskapsbilden och påverkat husets fristående och monumentala ställning.

Kopplingen till 1925 års vårdshemsbyggnad är inte självklar. Det finns inget som påminner om den ursprungliga verksamheten och det arkitektoniska uttrycket skiljer sig påtagligt.

Volymen och det exteriöra uttrycket är i huvudsak bevarat. Tyvärr har inga äldre fotografier återfunnits varvid denna bedömning inte kunnat verifierats. Däremot går det att skapa viss klarhet när de ursprungliga planlösningsritningarna studeras. Här redovisas exempelvis fönstersättningen och då tydliggörs bland annat att ett fönster på östra fasaden satts igen. Andravåningens veranda är omgestaltad där inglasningen tagits bort och ersatts med enkla träräcken. Hur bottenplanets glasade verandaparti ursprungligen såg ut är oklart.

Taktäckningen ger ett högst opassande intryck och för den invigde är det påtagligt att fönstren och dess foder tillkommit senare. De upplevs alltför avskalade. Tyvärr gavs den under 1990-talet monterade utrymningstrappan en högst visuell placering på östfasaden, mot Växjösjön.

Byggnaden ger ett slitet intryck med omfattande påväxt på fasadpanelen, flagande färg och mossbelagda takpannor. Dock ska understrykas att vid de stickprov som utfördes var materialkvaliteten fortfarande mycket god.

Antikvariska kommentarer och riktlinjer

- Den samlade bedömningen är att byggnadens ålder, dess belägenhet och bevarade karaktär medför att det kulturhistoriska värdet måste betraktas som högt.
- Det finns ingen detaljplan eller andra kulturhistoriska utredningar som tidigare påvisat dessa värden.
- Det miljöskapande värdet kvarstår men har i grunden påverkats av närliggande exploateringar.
- Exteriören har påverkats av tak-, dörr- och fönsterbyten samt omgestaltningen av huvudentréns tvåvåningsveranda. Östra fasadavsnittet mot Växjösjön erhöll ett delvis förvanskat uttryck när den stora spiralbrandtrappan monterades. Innan dess hade även ett fönster satts igen varvid symmetrin rubbades.
- Av den gamla trädgården återstår ingenting varför "gröna värden" ej kan åberopas.
- Av kulturhistoriska och miljömässiga skäl ska utgångspunkten vara att varsamt renovera och bevara byggnaden. De förändringar som trots allt skett på och i byggnaden samt omdaningen av närmiljön kan när dessa faktorer vägs samman trots allt tolkas som att ett rivningsförbud enligt PBL kap 9 § 34 punkt 2 kan bli vanskligt att driva.
- Det av Paul Boberg ritade vårdboendet på angränsade fastighet får inte kringbyggas utan tydliga respektavstånd är här avgörande. Detsamma gäller vikten av att studera volympåverkan.

Bildbilaga

Vårdhemmet från 1912 innehåller idag hyreslägenheter. Trädgården förvandlades på 1990-talet till lekplats. Under 2010-talet uppfördes höga flerbostadshus nära fastighetsgräns.

Mellan vårdhemmet från 1925 (till höger) och 1912 löper en äldre vägsträckning. Stenmuren utgör gräns för ett naturreservat och här låg förr även gränsen mellan Växjö stad och Växjö lands-församling.

Närheten till Söderleden tydliggörs här. Fasaderna är smutsiga och drabbade av allehanda påväxter men direkta virkesskador synes inte förekomma

Foto taget från cykelbanan utmed Växjösjön. Byggnaden har alltid haft en iögonfallande placering. Sedan Söderledens tillblivelse och den förbättrade tillgängligheten kring sjön har den monumentala effekten förstärkts där huset blivit ett välkänt riktmärke. Volymeffekten av de intilliggande flerbostadshusen är påfallande.

Fasad mot Växjösjön. Igensatt fönster markeras med rött streck. Här syns sidoentrén, nedgången till källaren samt spiralbrandtrappan.